

A SZLOVENSZKÓI ÚJ MAGYAR GENERÁCIÓ *A SARLÓTÓL A PROHÁSZKA-KÖRÖKIG*

ISMERETES MINDENKI ELŐTT, hogy ezelőtt öt esztendővel a pozsonyi magyar főiskolások „Sarló“ nevű szervezete március 15-én egy, a dunamedencei népek színeivel és egy vörös szalaggal díszített koszorút akart elhelyezni Petőfi Sándor budapesti szobrára, a rendőrség erélyes közbelépésére azonban elállt eredeti szándékától és a koszorút Táncsics Mihály sírjára tette le. A szlovenszkói fiatalság e kétségkívül meggondolatlan és hibás lépése természetesen egyszerre felkavarta a csonkamagyarországi közvélemény széles horizontját s jobb- és baloldaltól, haladó és konzervatív körök részéről egyaránt a szlovenszkói fiatalok felé fordult az ország vizsgálódó, kritikus tekintete. A szlovenszkói új magyar szellemiség arca ekkor vetítődött a trianoni határokon túlra: a magyarországi ember ekkor döbbsen rá először, hogy a kisebbségi gondolkodás széles skáláit a közelmúlt politikai, társadalmi és gazdasági hullámai mind határozottabb tempóval sodorják egy előtte érthetetlen és idegenzerű életkép kialakulása felé.

Ma már, amidőn javarészt elültek azok a heves világnézeti harcok, melyek Szlovenszko magyar fiatalságát vagy hat esztendőn keresztül foglalkoztatták és az eredetileg kaotikus világnézeti összevisszaságból egy feltétlenül tiszta helyzetkép kristályosodott ki: az elmúlt másfél évtized fordulatokban rendkívül gazdag történetére bizonyos történelmi távlatból tekinthetünk vissza és a tények komoly analízise s tárgyilagos, lehiggadt kritika alapján ítéletet tudunk mondani arról az ideológiai fejlődésről, melyet a szlovenszkói magyar fiatalság a békeszerződés óta megtett.

A generációs ellentét, két egymástól távolos nemzedék élet-szemléletének szembekerülése, — mely különben általánosan európai jelenség volt a világháború után¹ — hatványozott méretekben jelentkezett az utódállamok magyar társadalmában, nevezetesen Szlovenszkon, ahol a társadalmi fejlődés dinamikus folytonosságát a generációs ellentét kivül még más politikai, társadalmi és gazdasági erők sodorták a kataklizmák veszélyes örvényébe. Feladatunk tehát mindenekelőtt ezen politikai, társadalmi és gazdasági erővonalak tárgyi-

¹ Ismeretes, hogy a háborút követő esztendőben Angliától kezdve, Franciaországon, Németországon (Jungdeutscher Orden) és Itálián keresztül egész a Balkánig hallatszott az új generációk sokszor elégedetlen hangja. V. ö. Jambrekovich László: Levél a mai ifjúságról. Magyar Szemle, 1928. III. 63. oldal.

lagos megvizsgálása és szétbontása; enélkül ugyanis nem értenők meg a szlovenszkói magyarság érdekes kialakulását, kivált pedig a felvidéki fiatal szellemiség fejlődését.

A háborút követő békeszerződések, már avval a pusztá ténnyel, hogy a régi Magyar Birodalomnak 17 északi vármegyéjét (vagy 3 és félmillió lélekkel), egy új államalakulathoz csatolták: durva fait accompli elé állították a szlovenszkói magyar etnikumot. A szlovenszkói magyarság, amely évszázadokon keresztül élte Önálló nemzeti uralmát s amelyik most egy előtte teljesen ismeretlen, szokatlan és tisztázatlan életsíkra csúszott: sehogy sem volt képes felmérni a kisebbségi élet értelmét és jelentőségét. Ennek egyrészt az volt az oka, hogy a szlovenszkói magyarságból teljességgel hiányzott a történeti öntudatnak pozitív léte, ami érthető is, hiszen Szlovenszko és a Kárpát-alja a múltban sohasem alkottak közjogi egységet, ahol speciális nemzeti és territoriális öntudat alakulhatott volna ki. A szlovenszkói magyarságnak azonban nemcsak hogy nem volt történeti öntudata, de hiányzott belőle a nemzeti öntudatnak konkrét átélése is. Persze ez a bűn nem csupán a felvidéki magyarság lelkiismeretét terheli, a pozitív nemzeti öntudat hiánya általános háború előtti magyar jelenség volt, mely a liberális nemzeti illúziók és a „30 milliós Magyarország“ fikcióján keresztül jutott el a nacionalizmus érzelmi átéléséhez. Oly erős volt ez a nemzeti mámor, hogy az ébredező szláv tömegek tözsomszédságában élő felvidéki magyarságot még az oly kínos nemzetiségi súrlódások, mint a csemovai szerencsétlen sortűz, vagy a „hlaszisták“ provokatív előretörése sem józanították ki nemzeti optimizmusából. A békeszerződések egyszerre megváltoztattak mindent. Egyrészt kegyetlenül felforgatták mindazokat a nemzeti illúziókat, melyek a szlovenszkói magyar életnek évtizedek óta gerincét képezték, másrészt egy új kisebbségi magyar életszemlélet kialakulását kényszerítették ki, mely a megváltozott viszonyok között a magyarság széles tömegeinek fennmaradását biztosíthatta.

A háború után sok más, liberális korszakból ránkmaradt illúzióval, a felvidéki magyar középosztály léte is merő szappanbuborékként pattant széjjel. A realitások súlya alatt döbbsentünk csak rá, hogy mennyire nincs magyar középosztályunk. Ugyanis a nemzetiségekből rekrutált, de teljesen még nem asszimilált rétegek az államfordulat után elsősorban saját gazdasági létüket akarták biztosítani s tünelményes gyorsasággal szakadtak le a magyar társadalom fájáról, a zsidóság pedig visszavonulván a külön nemzetiség fiktív magaslatára, teljes közönnyel várta az események végső kifejlődését. Annak az aránylag fajilag is tiszta magyar középrétegnek, mely sporadikus elhelyezkedésben élt a Felvidéken, egy tekintélyes hányada az első puskaövésre átmenekült Magyarországra, az otthonmaradottak pedig vagy azért, minthogy állami szolgálatban éltek, vagy pedig mert a megváltozott konjunkturális viszonyok következtében anyagi nívójuk szinte a proletár-színvonalra süllyedt: nem jelenthették a magyar jövő társadalmi fejlődésének zálogát. A világháború, a forradalmak, kiutasítások és menekülések tehát elsősorban a szlovenszkói magyar középosztály létét ásták alá, azt a társadalmi réteget robbantották

szét, melynek a megváltozott viszonyok közepett éppen képzettségénél és intelligenciájánál fogva kellett volna a szellemi vezetés szerepét elvállalnia, proletársorban élő agrár- és ipari munkástestvérei érdekében. Ez a középréteg azonban egyrészt hézagosan létezett már a háború előtt is, a forradalmak után pedig vagy kivándorolt vagy nagy hirtelenében átmázolta politikai meggyőződésének kulisszáit, vagy pedig a gazdasági és politikai történések hatása következtében a szétziláltság és szétesettség állapotát élte.

Természetesen a társadalmi fejlődés nem torpanhatott meg e kataklizmaszerű megrázkódtatás ellenére sem, a fejlődés nem is állapodott meg, csak új tartalmat és irányt vett fel. Feltétlenül új magyar értelmiségi réteg létrejötté vált szükségessé, oly képzett értelmiségi réteggé, amelyik annakidején képes majd magára vállalni a kisebbségi tömegek kulturális és gazdasági irányítását. Ez a kialakulóban lévő új értelmiségi osztály csak két irányból táplálkozhatott: egyrészt a gazdaságilag lecsúszott, proletársorba süllyedt régi magyar középosztály megmaradt töredékeit szívta fel, másrészt a még érintetlen paraszti és munkásrétegek felé fordult s azokat állította a fejlődés vonalába. A megmaradt magyar középiskolák padsorai lassanként a falusi és kisvárosi parasztság, munkásság és volt intelligencia fiataljaival telnek meg, majd az egyetem kapui nyílnak meg előttük, egyszóval egy paraszti és munkáselemeket magába foglaló új értelmiségi réteg bontogatja lassanként szárnyait. Ez a most születő nemzedék már teljesen más szellemi fölépítettséggel bír, mint a háború előtti világ polgári fiatalsága, ami természetes is, minthogy e fiatalok fejlődését egyaránt irányítja és fűti öröklött osztálydinamikájuk, másrészt pedig gazdasági életszintjük, mely állandóan süllyedvén, e fiatal generációkat fokozatosan kényszeríti a szívós munka s az élet komoly szemlélete felé.

Azok a politikai, társadalmi és gazdasági hatóerők, melyek az egyetemes szlovenszkói magyar kisebbség fejlődését egy újszerű vágányra kényszerítették, hatványozott méretekben érvényesítették hatásukat ifjúsági viszonylatokban. A fiatalság szellemi hullámozása sohasem választható el mereven a társadalom egyetemes ideológiai fejlődésének irányától; reá ép úgy hatnak a társadalmat formáló erők, csupán a ható összetevők eredője — éppen a fiatalokban rejlő szangvinizmus folytán — vesz fel gyakran túlméretezett, szélsőségeket súroló formákat.

A SZLOVENSZKÓI magyar fiatalság az államfordulatot követő esztendőök folyamán hosszú ideig nem hallatott magáról. E jelenségen nem is kell csodálkoznunk, ha meggondoljuk, hogy az első esztendőök kaotikus világában nem is létezett fiatal magyar értelmiségi réteg. Az egyetemre készülő ifjak javarésze ekkor még a budapesti egyetemek felé gravitált, az az aránylag csekély számú réteg viszont, amelyik az otthonmaradás mellett döntött, teljes értelmetlenséggel és tájékozatlansággal tekintett a kisebbségi élet most kibontakozó formái felé. Változás csak akkor áll be, amidőn a magyar fiatalok mind nagyobb tömegekben keresik fel a hazai cseh egyetemeket, megismerkednek

a cseh gondolkodás polgári racionalizmusával s az ellentétes benyomások szerves eredményeképp mind öntudatosabban fordulnak a kisebbségi sorsközösség problémái felé.

1926 nyarán a prágai Szent György Körben csoportosult öreg-cserkészek kezdeményezése és elképzelése alapján egy eddig ismeretlen, újszerű népi mozgalom indult meg Szlovenszkószerte: a regősjárás. F fiatal cserkészdíákok járták be Szlovenszkó eldugott magyar falvait, a Csallóközt, Ipolymentét, Gőmőrt, a kárpátalji Tiszamelléket; népdalokat, meséket, népi emlékeket gyűjtöttek. Eltőkélt szándékuk az volt, hogy a maga valóságában ismerik meg a magyar falut, azt a falut, melyet eddig csak a romantikusok vagy naturalisták regényeiben láttak megelevenedve s melyhez a kisebbségi életközösség következtében oly közel sodródtak. Az a társadalmi átalakulás, melynek szinte forradalmi etappjait élte ekkor a kisebbségi magyarság, mely a régi középosztály pusztulása vagy proletarizálódása után új társadalmi szintézist teremtett a paraszti és munkásrétegek bevonásával, amely az új magyar élet alapjául már nem a várost, hanem a falut és a gyárat tekintette: vetítődőn ki szellemi síkon a fiataloknak új falumozgalmában. E fiatal generációnak a magyar föld és falu felé való hajolása szükségképpen természetes folyamat volt. A széthullását élő magyarság s a társadalmi szétzüllés kataklizmáit szenvedő szlovenszkói magyar középosztály az érintetlen magyar humuszban látta a jövőnek, az életnek egyedüli reménységét. Nem véletlen, hogy Ady, Szabó és Mőricz magyar népi megújhodást hirdető triásza éppen a szlovenszkói fiatalságra hatott elsősorban. A középosztály széthullását, régi társadalmi káderek megpattanását élő szlovenszkói fiatalság szinte saját sorstragédiáját látta megtestesítve Ady költészetében, Szabó Dezső falumithosza, Mőricz reális társadalmi meglátásai pedig ellenállhatatlan erővel ragadták az elfeledett népi kincsek és faji erők kibányászása és értékelése felé.

Az a lelkes, idealizmustól fűtött fiatal tábor, amelyik a középiskola padjaiból csiszolatlan horizonttal, csupán a népiség és a „népi győkerű magyar kultúra“ koncepcióinak inkább érzelmi átélésén keresztül került a magyar falu tényadottságai közé, szóval a kisebbségi élet reális síkjára, az anyagi nyomor és politikai elnyomatás mindennapos küzdőterére: természetszerűleg megváltozott életszemlélettel, élményszerűségből táplálkozó komoly öntudattal akart bekapcsolódni a kisebbségi élet építő munkájába. A regősdiákok számára a paraszti lélek megismerése, a falu életébe való reális bepillantás nem marad romantikával átitatott élmény, hanem szélesskálájú szemléletté bővült a kisebbségi élet átfogó horizontján. A város és falu találkozásá két irányban érzékeltette logikus hatását: a városi polgári osztály fiai itt dőbbentek először saját polgári kultúrájuk sivárságára, a város talajtalan és nemzetietlen levegőjére, a magyar nemzettest tragikus széthullására és a kisebbségi sors komolyságára. Másrészről ez a falujárt fiatalság az ősz magyar földből szívott kultúrkincsekkel a modernségben győtrődő város vérszegény polgári kultúráját akarta felfrissíteni. Ezt a gondolatot fejezi ki a regősmozgalom egyik vezető tagja következő soraiban:

„Kulturális téren a magyar talajból való sajátos népi kultúrát, mint az igazi magyar szellemiség Örök gyökerét igyekszünk az intelligencia eszébe juttatni. Hisszük, hogy a magyar föld és ember természeti kapcsolatából fejlődhet csak ki az az őszinte magyar tömegkultúra, amely nem idegen formák lecsapódása vagy magasabb társadalmi fokok: majmolása, hanem a magyar erők európai színvonalra teljesevése.“¹

E kulturális tényfelismerés mellett ott létezett elejétől fogva a magyar falu, a magyar paraszt- és munkásrétegek gazdasági és szociális helyzetéből kikövetkeztetett komoly szintézis: az intelligens és dolgozó osztályok ama szoros kapcsolata, mely a kisebbségi glóbuszon öntudatos harcos frontba kovácsolja a ma még szétszórta élő és öntudatlanul vegetáló osztályokat. A magyar falu élményszerű tanulsága itt már tág szociális-társadalmi körre bővül, ahol is az egyes dolgozó rétegek egymásrataltsága és összefogása éppen a kisebbségi jövő szempontjából bír okvetlen fontossággal.

Ez az új generációs öntudat, amely kilépve a háború előtti idők polgári, mereven elzárkózott kereteiből, levetkőzve magáról a nagy városi élet és kispolgári „Spiesser“ ideológia szokványos gátlásait, fiatal idealizmusával, tennivágyásával a magyar hűmusz felé fordult s az „emberibb ember, magyarabb magyar“ gondolat alapján a pusztuló polgári kultúrát s az egész süllyedő magyar életet a falu őseréjével, a népi kultúra kincseinek átértékelésével akarta újjá alakítani: már hatalmas messzeségben állott a háború előtti békeidők polgári diáktípusától. Ez a generáció gyökeresen szakított a bárkultúra, a kávéház- és söntescivilizáció garnitúrájával, e nemzedék világszemléletének fókuszában a magyar föld, a kisebbségi magyar élet egyetemes égboltja domborodott ki. Ez a nemzedék már áttörte új szemléletével és aktivitásával az egyetemi diákelet szűkén körülhatárolt problematikáját s kilépett a kisebbségi élet porondjára.

1928 nyarán, a gombaszögi major melletti táborozáson találkozó regőscserkészek közös elhatározással még tisztázatlan és konkrét tervekkel nem bíró mozgalmuk megjelölésére a „Sarló“ nevet vették fel, mint azt a szimbólumot, mely őket a falúhoz, a magyar dolgozó rétegek széles tömegeihez fűzi.

A magyar föld megismeréséből és romantikus szeretetéből táplálkozó eszmei mozgalom sodródó hullámmal indult el a fejlődés útján. Helyzeti energiáját és sebességét állandóan fűtötték a kisebbségi magyarság társadalmi átalakulásából felszínre robbanó természeti erők, melyek lehetetlenné tették a megállást, az eszmék és gondolatok egy helyben topogását. A kisebbségi élet állandóan súlyosodó politikai boltozata, a mindjobban nyílt kérdéssé rákosodó szociális és gazdasági nyomor pedig még csak mint friss olaj élesztették az új utakat járó fiatalok lelkéből kicsapó, forrongó lángot. Az „új-arcú magyarok“ fiatal csoportja nem állhatott meg a regősjárás, a népi kutatás és adatgyűjtés föltétlenül becses, de felette egyoldalú tényénél. A falujárás, a magyar föld felé hajlás élményszerű volta és népi romantikája helyett a tapasztalt életadottságok sokoldalú és tudományos analízisének kellett következnie, mely új perspektívákat,

¹ Magyar Újság. Kessler Edgár: Új generációs öntudat. 1928. szept. 25.

új történeti, társadalmi és gazdasági szemléletet nyitott meg a kisebbségi fiatalság előtt. A „sarlós“ fiatalok most az eddigi tapasztalati szemléletsíkról a komoly tudomány boncasztalára akarták átvinni a magyar falu és népiség problematikáját s a modern történetkritika, szociológia és gazdaságtan fényénél szétbontani a szövevényes magyar élettest minden vonatkozását. És itt, a tudományos analízis folyamán bukkantak elő az első diszsonanciák, az első giccsszerű kilengések, melyek később a sarlós-mozgalom szellemi síkját a magyar tömegek által egy nehezen érzékelhető és semmiképpen sem elfogadható doktrinér pártelméletre vitték át. Ez a tanulni akaró, még fejlődésben lévő réteg kategorikusan el volt vágva a magyar kultúra és szellemiség modern alkotásaitól, történetiszemlélete és világnézeti meggyőződése pedig — a hézagos, rendszertelen, sőt ki nem elégtítő középiskolai oktatás folytán — rengeteg kívánnivalót hagyott maga után. Ez a generáció, amelyik első gyermekkori visszaemlékezéseit a háborús évek zűrzavaros világából kapta, amelyik a gyatra és tendenciózusan irányított magyarnyelvű iskoláztatás után egyszerre az egyetemi élet porondján találta magát: heves szomjúsággal kereste a magyar szellemiség irányt adó fókuszait. S minthogy a magyar kultúra és szellemtörténet legújabb perspektívái nem hatolhattak át az elzárt trianoni határokon, e fiatal réteg azzal a magyar szellemiséggel találta magát szemben, melyet a magyar emigráció mentett át magával a köztársasági területre. Így magyarázható csupán, hogy a modern magyar szellemtörténetet nem ismerő s az egyetemi városokban a masaryki humanizmust magukba szívó sarlós fiatalok könnyen vették át a háború előtti magyar „humanisták“ Magyarországról emigrált szellemiségét. Jellemző, hogy tanítói és szellemi vezérei ennek a fejlődési fázisnak már nem annyira a líraiságán keresztül értékelt Szabó Dezső vagy Ady Endre, hanem a magyar történetiszemléletnek és társadalomtudománynak háború előtti letűnt csillagai, mint Jászi Oszkár, Ágoston Péter, Szabó Ervin stb. A regőscserkészlet romantikusan népi és magyar talajáról itt tolódik át a mozgalom mindjobban a modern szociológia és gazdaságtan által bevilágított területre.

E „szociológiai“ iskolából kikerült generáció már sokkal szélesebb és átfogóbb látókörrel lép az életbe; már nem elégszik meg a kisebbségi tényfelismerések összegezésével, hanem általános törvényszerűségeket vél felfedezni, melyek egyaránt kell, hogy lekössék a haladó magyar értelmiség figyelmét. Ennek az új szemléletnek a góciából már kiesik a kisebbségi magyarság sorsával való elsődleges foglalkozás, jobbanmondva e munkatér hatalmas síkká szélesül s problematikáját nem csupán a magyar, hanem a Dunamedence összes dolgozó népei szerves fejlődése, gazdasági helyzete és jövője képezi. A regősdíások életszemléletének központjában a magyar falu állott, mely végeredményben az egyetemes magyar életté s elsősorban a kisebbségi magyar életté terebélyesedett széjjel. A regősdíások új generációja szociálisabb, igazságosabb és magyarabb jövőt akar kikovácsolni, azonban e jövő bármennyire is magán viselte az egyetemleges emberiesség vonásait, bármennyire is radikálisan újszerűt akart, lényegében mindig a magyar népiség és a magyar élet barométere

szerint igazodott. A Sarló tudományos analízise már tovább ment; már elhagyta maga mögött a hangsúlyozottan nemzeti színekre átmázolt kulisszákat s a tudományosan értelmezett internacionalizmus színpadára lépett. Tudományos boncolgatásai során a Jászi- és Ágoston-féle történetmaterialista beállítottságot öltötte fel magára s a gazdasági erők dinamikus egymásrahatásának tanulsága alapján vizsgálta a közös gazdasági területen élő dunamedencei kis nemzetek életét.

A Jászi-féle elavult történetfilozófia emlőjén táplálkozó Sarló a dunai népek gazdasági egymásrautaltságából, mint természeti törvényszerűségből kiindulva, a közösség és szolidaritás tudatát mindenekelőtt kulturális viszonylatokban akarta ápolni, minthogy a szellemi együttműködés a gazdasági erők találkozásának elsődleges, nélkülözhetetlen alapja. A Dunamedencében élő dolgozó tömegeknek ugyanis azonosak gazdasági érdekeik, tehát életük és fejlődésük is közös. Mindenekelőtt tehát azon kulturális kapcsolatok és összefüggések keresése és megteremtése szükséges, melyek a ziláltság és nacionalista gyűlölködés frontjáról a Dunamedence dolgozóit újból a megértés és kiegyensúlyozottság révébe képesek kormányozni. Kulturális viszonylatokban e felfogás mint az úgynevezett „szláv-magyar kultúrkapcsolatok” megteremtése jelentkezett. A gondolat eszmei vonalvezetése körülbelül a következő: a szláv és magyar tömegek évszázadok óta élnek egymás mellett területi közelségben; a szláv és magyar kultúra mindennek ellenére mindmáig nem találta meg az egymás felé vezető utat. A közelmúlt politikai változásai és kielezett nemzeti sovinizmusa e két kultúrterület között a szakadékot még mélyebbre ásta. A szláv és magyar kultúr-törekvéseket szándékosan kényszerítik két külön irányba, hogy ezáltal a két fajiség között állandóan mélyüljön az ür és lehetetlen legyen a testvéri közeledés. Az új magyar generációk a demokrácia és humanizmus égisze alatt találkozni akarnak a progresszív cseh és szlovák fiatalsággal s a demokratikus haladás nevében egyesült erővel, vállvetve akarják felvenni a harcot a reakció ellen.

A szláv-magyar kultúrgondolatnak s a két nép testvéri közeledésének volt mintegy bizonyítéka a radovi (Morvaország) találkozás, ahol 1929 nyarán cseh akadémikusok táborukban vendégül látták a Sarló néhány vezető tagját, akikkel részletesen megvitták a cseh-magyar közeledés esélyeit. Rendkívül jellemző a Sarló akkori elméleti, reális életadottságokat figyelmen kívül hagyó gondolatvilágára Kessler Edgárnak a cseh fiatalok előtt mondott beszéde, melyben mintegy az új magyar értelmiségnek az irredentizmusról alkotott meggyőződését tolmácsolja, szóval arról a kényes problémáról nyilatkozik, mely a háború óta a két nép között a közeledést szinte lehetlenné tette.

„A mai magyar irredentizmus nem nemzeti egységre törekszik, hanem a régi magyar állam helyreállítását kívánja. Ennek az irredentizmusnak feudális nemzetközi tradíciói vannak és összeütközésbe is tud kerülni a nemzeti egység gondolatával. Az irredentizmusnak gazdasági és állampolitikai okai is vannak. Ez az irredentizmus jellemezte a kisebbségi magyarságot is eleinte, de a nemzeti vitalitás, amellyel a kisebbség az új környezetben élni, fejlődni és produkálni akart, las-

sanként ideológiailag átalakult. A nemzetiség és az állam fogalma elvált egymástól. Nemzeti érdeké a reális politika lett. Az új magyar ifjúság kisebbségi területeken: Erdélyben, Csehszlovákiában a jövő nagy feladatát nem régi magyar állam felállításában, hanem a közép-európai államok gazdasági találkozásában és egy nemzetközi államfogalom fokozatos kialakulásában látja. Európa 40 milliónyi kisebbsége az európai egyesülés legerősebb erjesztőanyagát képezi a mai államok nemzeti voltával szemben.¹

Az a teóriákban, fiktív humanizmusban lebegő fiatalság, mely a radovi találkozón szolidaritást vállalt a cseh haladó rétegekkel, amelyik úgy tekintett a cseh demokratikus légkörre, mint az emberiség és népi szabadság megvalósítójára, amely széles skálájú humanizmusán a dunai kis népek összes dolgozójával vélt találkozni: ez a fiatalság volt az, mely március 15-én koszorút akart elhelyezni Petőfi Sándor szobrán, hogy ezáltal is mintegy tanúbizonyságát adja annak, hogy a Dunamedence valamennyi népei, nemzetkülönség nélkül, hódolnak a magyar szabadság halhatatlan költője előtt.

A Sarló ideológiai fejlődése e fázisnál már nem állhatott meg. A szellemi fejlődésnek lejtője, melyre rálépett, jobbanmondva, melyre külső adottságai, kisebbségi sorstragédiája és fiatalos lendülete vitték: nem túrt megállást. Az a forradalmi hangú fiatal tábor, mely a társadalmi kutatás élményszerűségéből szinte átmenet nélkül került a problémák mélyértelmű értékelése közé, nem pihenhetett meg a Jászi-Garami-féle demokratikus, szocialista teóriát elvont bogozásánál, hanem szükségképpen el kellett hogy jusson a végső eredményig, a marxi dialektika szélső baloldali határvonaláig. A Sarló ezáltal a tudományos szocializmus utópisztikus vizeiről a gyakorlati marxizmus merev kategóriájába zuhant, az eszmei küzdelmek megbecsülendő teréről a sekélyes pártpolitika frontjára tolódott át. És «inói a pontnál a Sarló már megszűnt az egyetemes magyar érdekek harcosa lenni, annál is inkább, minthogy elhagyván szellemi és mozgalmi függetlenségét, egy oly meglévő politikai keretnek lett ifjúsági tartozéka, mely keret nem jelenthette semmiképpen azt a tényezőt, amelyik a kisebbségi magyarság s a magyar tömegek érdekeinek zászlóvivője. Az út, mely a Sarló elméleti humanizmusától a szélső marxizmus állásfoglalásáig, az újarcú magyaroktól a magyar szocialistákig vezetett, nem volt sima és zökkenő nélküli. Ez a világnézeti áttolódás minden vonatkozásában magán viselte a súlyos belső harcot, melyet a fiatalok a teória és a tények között vívtak. A Sarló végleges marxista kibontakozása pedig annak az elméleti humanizmusnak jelentette megsemmisítő vereségét, melyre e fiatal teoretikusok pár évvel azelőtt egész vüágszemléletüket alapozták (radovi tábor) s mely a realitások fényénél csalóka lidércként lobbant ki.

Sokan elsősorban a Sarló egykori vezetőit hibáztatják azért, hogy e kétségkívül komoly és reményekre jogosított mozgalmat oly területekre vitték át, melyek nem voltak elfogadhatók a kisebbségi magyarság nagy tömegei számára. Én inkább úgy látom a helyzetet, hogy a Sarló balratolódásának okai csak másodsorban keresethők a mozgalom vezetőinek esetleges taktikai hibáiban: a Sarló rapszodikus

¹A Nap. 1929. július 17.

kifejlődését mindenekelőtt azok a mélyből feltörő erők determinálták, melyek az egész kisebbségi életszemléletet hosszú esztendőkön keresztül hányatták a szélsőségek, a társadalmi és politikai végletek pólusai között. A Sarló története túlméretezett képletes kifejezője a szlovenszkói magyar káosznek és útkeresésnek, mely a fordulat után egyetemes viszonylatokban bukkan elő a kisebbségi magyarság fejlődési grafikonján. A Sarló fejlődési fázis volt csupán, sok új megvilágítással gazdagította a kisebbségi élet szemléletkörét, sok újszerű vonatkozást fedezett fel, de nem volt a fejlődésnek utolsó, kijegecesedett fejezete, összeroppanása után tovább folytatódott a kialakulás szerves menete, mely mindgyorsabb tempóval közeledett a világnézeten nyugvó kisebbségi életszemlélet felé.

A SZLOVENSZKÓI új magyar nemzedék egy értékes részének balratolódása s felolvadása a marxi dialektika merev, pártpolitikai kereteiben, szükségképpen megtörte a haladó magyar diákság egységes frontját. A leegyszerűsített marxista világszemlélet végső határáig csak egy kisszámú harcos gárda jutott el, a fiatalság zöme azonban még a félúton inkább választotta tanácsadójaul a józan megfontolást s kivált a Sarló ideológiai sodródásából. A Sarló világnézeti állásfoglalása egy szempontból mégis hatalmas tanulsággal szolgált: bizonyította nevezetesen azt, hogy mélyértelmű mozgalom csakis a konkrét világnézeti állásfoglalás keretei között képzelhető el. S csakugyan, a Sarló feltűnése óta nem bukkant felt a szlovenszkói horizonton olyan ifjúsági mozgalom, amely csupán a nagyon is általános nemzeti vagy szociális elvek kihangsúlyozása mellett világnézeti állásfoglalás nélkül örvendhetett volna huzamosabb létezésnek. A nemzeti és szociális gondolatból kiinduló becsületes kezdeményezésnek, a pozsonyi „Magyar Munkaközösségnek“ s a prágai szélső magyar fajvédők „Nemzeti Csoportjának“ ez a tartalmi hiánya okozta tüneményesen rövid tiszavirágéletét.

Tévedés volna azt hinnünk, hogy a szlovenszkói katolikus magyar főiskolás fiatalság gyorsan kibontakozó pozitív mozgalma mintegy reakcióként állott elő a Sarló forradalmi szélsőségeivel szemben. Már azért sem lehet reakciónak minősítenünk e fiatal katolikus tábor elindulását, minthogy a katolikus Prohászka Körök munkájában, célkitűzéseiben számtalan oly vonatkozást találunk, amely kétségkívül sok hasonlatosságot mutat a Sarló régebbi céljaival, így például ez az ifjú katolikus mozgalom is egy új magyar jövő abroncsait akarja kikovácsolni, egy kulturális és szociális megújulás szerves folyamatát akarja megindítani, amely folyamatban az emberek, lelkek, közületek berendezkedésén és intézmények átalakulásán keresztül akar eljutni egy emberibb és keresztényibb társadalomhoz.

Ez a feltétlenül haladó és harcos fiatal katolikus tábor a keresztény világszemlélet univerzális síkján áll. Világnézeti folépitettségét már nem a Feuerbach-féle történelmi materializmus és dialektikus marxizmus törvényeiből meríti, hanem azokból a keresztényi hitelvekből, melyek az ember és Isten viszonyát, az emberi élet célját és jövőjét a maguk transzcendens magasztosságával értelmezik.

A materialista világszemléleti keret helyébe a feltámasztott középkori misztikából táplálkozó keresztény univerzális világgép kerül, melyet a katolikus öntudat és élet tölt meg értékes tartalommal. Gyakorlati vonatkozásokban ez az ifjú katolikus generáció a legújabb pápai encyklikák, a *Rerum Novarum*, *Quadragesimo Anno* szellemisége alapján áll s annak értelmében szándékozik megvalósítani társadalmi és gazdasági elképzeléseit. Társadalmi viszonylatokban egy osztálytalan társadalmi szervezet az ideálja, melynek etikai bázisát a katolikus hitelvek szerves összessége képezi; nem ismeri a liberális kapitalizmus által megteremtett osztály fogalmát, tehát eleve elveti az osztályharc elvét is. Ideálja a keresztényi demokrácia megvalósulása, egy új társadalmi berendezkedés kiépítése, melyben az emberi szabadság és közösség gondolata harmonikus kiegyensúlyozottságban jelenik meg. A liberalizmus szülte társadalmi osztály helyébe a rendet, a hivatás-szervezetet teszi, szóval egy szakmában dolgozók szervezett összességét. Ennek értelmében a társadalmat nem vízszintes síkban látja feldarabolva, — ahol is a széles dolgozó rétegeken saját gazdasági túlsúlyukkal helyezkednek el a közép és kapitalista rétegek — hanem függőleges síkban, ahol az egyes hivatás-szervezetek egymás mellett foglalva helyet, haladnak a közös állami cél felé, ahol is a munka, a pénz s a magántulajdon kapnak a keresztényi etika fényénél új értelmezést. Ezek szerint a magántulajdon nem lehet csupán egyoldalú értéktermelő eszköz, mely kizárólag tulajdonosának célját szolgálja s nem törődik a társadalom érdekeivel; a pénz viszont csak csereeszköz, mely munka nélkül nem termelhet értéket; a munka végül az egyetlen értékmérő, mely kinek-kinek helyét a keresztény társadalomban meghatározza.¹ A mozgalom itt vissza akarja állítani az emberi munkát arra a megszentelt színvonalra, ahova azt Krisztus helyezte és megvalósítja a Szent Pál által hangoztatott radikális keresztény elvet: „Aki nem dolgozik, az ne is egyék!”

A szlovenszkói Prohászka Körök immár ötéves munkásságában a katolikus világnézet öntudatosítása volt az első nagyvonalú teljesítmény, a mozgalom azonban e stádiumnál nem állapodott meg. A világnézeti felkészülés csak bevezető aktus lehetett, amely után a maga teljességében bontakozott ki a szlovenszkói katolikus fiatalok küldetése: a kisebbségi magyarság és katolicizmus érdekében kifejtett munka. A keresztény magyar sajtó megszervezése az, *Actio Catholica* munkájának sejtyszerű kiépítése, népnevelés, a vidéki kultúr-munka elindítása, a szövetségi gondolat propagálása: körülbelül ez az a munkatér, ahol a Prohászka Körök fiatalsága a közeljövőben folytatni akarja kisebbségi munkáját.

A Prohászka Körök országos megindulása idején több helyről merült fel a rosszáé kritika, mely végzetes helytelenségnek minősítette a fiatalság világnézeti szilárd állásfoglalását s a vallási motívumok térhódításának logikus eredményeül a magyar diákság egységének megtörését és a felekezeti viták s egyenetlenségek bekövetkezé-

¹ L. „Új Élet“ a Prohászka Körök hivatalos folyóiratának 1933 július—augusztusi számát, ahol az 1933 nyarán Érsekújváron megtartott országos kongresszus határozatai vannak összegezve.

sét jóslgatta. Ez az aggályoskodás egyelőre feleslegesnek bizonyult. A katolikus Prohászka Körök nem hogy nem bontották meg a csehszlovákiai magyar egyetemi ifjúság nemzeti egységét, hanem ellenkezőleg: saját világnézeti meggyőződésük erejével visszakényszerítették a felvidéki diákmozgalmak egész vonalát arra az etikai síkra, melyen azok elindulásuk idején állottak. És itt, a krisztusi világszemlélet, a nemzeti gondolat és szociális igazság széles platformján felekezeti különbség nélkül találkozott újból a csehszlovákiai magyar fiataltság dolgozni és haladni akaró tömege.

Az elmúlt tizenöt esztendő folyamán a szlovenszkói magyar társadalom a háború előtti életszemlélet politikai és nemzeti érdekeltiségi övéből válságos fejlődés, rengeteg tapogatózás és tévedés után elérkezett ahhoz az eszmei kialakuláshoz, ahol az úgynevezett „kisebbségi életszemlélet“ kezdi bontogatni határozott vonalait. A fejlődés még ma sincs befejezve teljesen, a tisztulás jegyei azonban feltétlenül szembetűnők. A megtett fejlődési vonal rengeteg zökkenőt és kiugrást mutat, ami viszont érthető, hiszen Szlovenszko 800.000 lelket számláló magyarságára a legmélyebb politikai, társadalmi és gazdasági erők súlyosodtak. A szlovenszkói új magyar generáció fejlődési síkja kitágult arányokban vetíti vissza a szlovenszkói nemzettest társadalmi és gazdasági vajúadását. Új utakat, új hiteket keres ez a nemzedék s egy igazságosabb, emberibb és magyarabb élet boltozatait akarja kiképezni a széthulló magyar sorstragédia fölé. A földből, a magyar talajból indul ki és oda tér vissza; a keresztényi világszemlélet indítja útjára, s noha a zajló fejlődés folyamán a kategorikus „nem“ felé sodródik, végezetül mégis megtér a krisztusi világtrend révébe.

A szlovenszkói magyar fiatalságot meg lehet vádolni avval, hogy nem mérlegelte saját történeti hivatását kellő éleslátással, hogy nem volt eléggé megfontolt és taktikus, hogy inkább hajlott a fiatalos temperamentum diktáló szavára, mint a józan megfontolás érveire, csak egy dologgal nem: hogy nem az önzetlen munka és idealizmus vezette viharos fejlődésének minden szakában. E generáció tizenhat éves útját a trianoni magyarságnak minden segítségével, sőt akár figyelme és érdeklődése nélkül is kellett áthaladnia, azonban ennek az úrnak minden szakaszát a tiszta és önzetlen munka, a törtető lelkesezés és alkotniakarás töltik ki. Meglehet, hogy e fiatal fejlődő szellemiség sok oly motívumot is kivetett magából, mely nem szolgálta a konstruktív haladást s a magyar élet fejlődésének szellemét. Azonban ne feledjük el, a nagy idők, súlyos korszakok kiteljesedését mindig mélyenszántó vihar előzi meg, mely felkavar port, sarat, értékeset, szennyet egyaránt. De lassan mégis elül a vihar, leüllezszik a sár és feltúrt indulat, kitisztul a horizont s az égbolt ragyogó azúrkék tengerében újból ragyog az újjászületett, megújhodott s megtisztult emberi gondolat.

ÖLVEDI JANOS